गुडञ्च लवणं सतिलं काञ्चनं क्रमादिति" अत्र सतिलमिति विशेषणं काञ्चनपदस्य न लवणपदस्य तेन वधतारायां सतिलं काञ्चनन्देयम्। उक्तञ्च दीपिकायाम् "प्रत्यरौ लवणन्दद्याच्छाकन्दद्यान्निजन्मसु। विपत्तारे गुडन्दद्याद्विधने तिलकाञ्चनमिति" अथ द्वितीयः परिहार उच्यते। तत्रादिमपर्याये प्रथमाद्वृत्तौ विपत्प्रत्यरिर्मृत्युश्च तृतीयापञ्चमीसप्तम्यस्ताराः सर्वा अपि सामान्यतः घटिघटिकात्मिका अपि न शुभदाः स्युः अथ द्वितीये पर्याये द्वितीयाद्वृत्तौ विपत्प्रत्यरिमृत्यूनामादिप्रान्त्यतृतीयको अंशा न शुभदाः विपत्तारायां प्रथमविंशतिघटिकास्त्याज्याः। इतरा चत्वारिंशच्छुभाः। प्रत्यरितारायां मध्यमा विंशतिघटिकास्त्याज्यास्तदुभयतो विंशतिर्विंशतिर्घटिकाः शुभाः। वधतारायामहिमा विंशतिर्घटिकास्त्याज्या आद्याश्चत्वारिंशच्छुभा इति नवीना व्याकुर्वते। त्रीणांस्त्रंशशब्देन नक्षत्रचतुर्थांशमाहुः। तथासति आदिप्रान्तवृतीयकाश्चत्वारः क्रमेण निषिद्धाः इतरे शुभाः। अथ तृतीये पर्याये तृतीयाद्वृत्तौ विपत्प्रत्यरिमृत्यवश्चैते सर्वे घटिघटिकात्मका अपि शुभाः शोभनफलदाः कृताः। तथा च लगनमोहने गुरुरित्युक्त्या पठितं "पर्याये प्रथमे वर्ज्यौ विपत्प्रत्यरिनैधनाः। द्वितीये त्वंशका वर्ज्यास्तृतीये त्वखिलाः शुभाः" द्वितीये पर्याये अंशकानाह सएव। "अद्यांशो विपदि त्याज्यः प्रत्यरौ चरमोऽशुभः। वधे त्याज्यस्तृतीयोंऽशः शेषा अंशास्तु शोभनाः" इति। अत्रांशो नक्षत्रचतुर्थांश उच्यते। किमत्र प्रमाणमिति चेत् उच्यते। "जन्मर्क्षादृशमर्क्षं सङ्घातर्क्षन्तु षोडशम्। अष्टादशं साप्तदायं त्रयोविंशं विनाशनम्। मानसं पञ्चविंशर्क्षं नाचरेच्छुभमेषु तु" इति नारदोक्तैर्वैनाशिकाख्यत्रयोविंशभस्य दुष्टत्वम्। तदपवादमाह च्यवनः "वैनाशिकाख्ये नक्षत्रे अष्टाशीत्यंशकं विना। शेषांशाः शुभदा श्रेयाजन्मनीन्दुगतांशकाः।" इति। अत्र वैनाशिकं प्रत्यरिसंज्ञस्य चरमांशस्यानिष्टता प्राप्ता अष्टाशीत्यंशकं विनेत्यनेन व्याध्यते इत्यत एकत्र दृष्टः शास्त्रार्थोऽपरत्रापि विनियुज्यत इति न्यायादत्रापि मैव व्याख्येति न नवीनमतञ्च्यायोऽप्रमाणकत्वात् १२। अथ चन्द्रावस्थावक्ष्यति तद्रूपमोपायमनुष्टुभाह घटिघ्नमिति। अत्र चन्द्रस्य राशौ राशौ द्वादश अवस्थाः सन्ति यदाह नारदः "चन्द्रस्य द्वादशावस्था राशौ राशौ यथाक्रमात्। यातोद्वाहादिके कार्ये संज्ञा तत्फलप्रदा" तत्राश्विनीमारभ्य गतभानि घट्या गुण्यानि वर्तमान नक्षत्रभुक्तघटीयुक्तानि कार्याणि। तानि पुनर्युगैश्चतुर्भिराहतानि शराब्धि ४५ हृत् पञ्चचत्वारिंशता भाज्यानि। यल्लब्धमागतं गतावस्थास्ताः शेषं वर्तमानावस्था तत्र लब्धाङ्कस्यापि द्वादशाधिक्ये द्वादशभिर्भागे प्रवासाद्यवस्था चन्द्रस्य गताः स्युः। ता अवस्था मेषराशेः पुंसः प्रवासादिसंज्ञा वृषराशिस्थे चन्द्रे नष्टादिसंज्ञाः स्युः। एवं मिथुनादिदशराशिषु सुप्तादिसंज्ञाह्यवस्थाः क्रमेण भवन्तीत्यर्थः। यदाह नारदः "घटिघ्नं चन्द्रनक्षत्रं तत्कालघटिकान्वितम्। वेदघ्नमिषु ४५ वेदाप्त मवस्था भानु१२०.जिताः।" इति। अत्रोपपत्तिः एकैकस्मिन् राशौ द्वादशद्वादशावस्थाः सन्ति, सामान्यतो नक्षत्रभोगः घटिघटिकात्मक इत्येवं सति राशिभोगघटिकाः पञ्चत्रिंशदधिकशतं भवन्ति। तत्र त्रैराशिकं यद्येताभि१३५ घटीभिर्द्वादशावस्था लभ्यन्ते तदेष्टघटीभिः किमिति तत्रैकः कल्पः गुणनार्थं विकारानापत्तेर्द्वादशानामयमङ्को १३५ भाजको जाता१२ अत्रानयोर्गुणकभाजकयोस्त्रिभिरपवर्त्ते गुणकश्चत्वारः ४ भाजकः पञ्चचत्वारिंशत् ४५ तत्कालघटीयोगस्तु न्यायप्राप्त एव। तथा द्वादशभागोऽपि तदाधिक्यस्य निष्प्रयोजनत्वात् अत्रेदमवधार्यम् यद्यपि नक्षत्राणां घटीन्यूनाधिकभावः सम्भवति तथापि घटिघटिकात्मकेन व्यवहारः कार्यः। विद्यमाननक्षत्र भुक्तं तु स्वभोगं ज्ञात्वा घटिघटिकात्मकं कृत्वा तत्र योज्यम्। यथा यदि स्वभोगेन घटिघटिका लभ्यन्ते तदेष्टघटीभिः किमिति त्रैराशिकेनेष्टघटीनां घटिर्गुणको नक्षत्रभोगो भाजक इति १४। अथ द्वादशावस्थानामानि सफलान्युपजात्याह प्रवासनाशाविति। स्पष्टार्थमिदं पद्यम्। उक्तञ्च कश्यपेन "प्रवासनष्टा च मृता जया हासा रतिर्मुदा। सुप्ता भुक्ता त्वरा कम्पा सुस्थितिर्नामसन्निभा" इति। सुदा। "षिद्भिदादिभ्योऽङ्" पा०अङ् ततष्टाप् ३।५। अथ पद्मायां वैकृतपरिहारार्थं सौषधजलस्नानं दन्तिपाच शार्दूलविक्रीडितेनाह। काजाकुलमिति। काजा भ्रष्टशालयः इति केचित् वस्तुतस्तु ओषधीसाहचर्याल्लाजाशब्देन लज्जावती गृह्यते। कुर्व प्रसिद्धम्। वला "वरि याग इति" काव्यकुलभाषायामाहुः। प्रियङ्गुः